

3. Мешко О.І. Аналіз активів неприбуткових фінансових установ: методика та організація. – Автореферат дис. кан. екон. наук 08.00.09 // Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – Київ. – 2008. 4. Мешко О.І. Аналіз впливу факторів на дохід кредитної спілки / О.І. Мешко // Науковий вісник Державної академії статистики, обліку та аудиту. – 2007. – №3. – С.67-76. 5. Обліково-аналітичне забезпечення управління небанківськими фінансовими установами: Монографія / Авт. колектив; За наук. ред. к.е.н., доц. М.Й. Гедза. – Київ:

ТОВ "ДКС центр", 2009. – 392 с. 6. Руда О.Л. Кредитний ризик та фактори що на нього впливають [Електронний ресурс]: стаття / О.Л. Руда // Науковий потенціал України 2008 : Матеріали четвертої Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 26-28 березня 2008 р. – Режим доступу до вид.: <http://intkonf.org/ruda-ol-kreditniy-rizik-ta-faktori-scho-na-nogo-vplivayut/> (04.02. 11). – Назва з екрана.

Надійшла до редколегії 01.07.11

УДК 311.312

С. Огребя,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТАТИСТИЧНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ОБСЯГІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

У статті визначені проблеми статистичного відображення обсягів тіньової економіки у системі національних рахунків та окреслені напрями вимірювання обсягів тіньової економіки.

Ключові слова: тіньова економіка, валовий внутрішній продукт, система національних рахунків.

В статье сформированы проблемы статистического отображения объемов теневой экономики в системе национальных счетов и отображены подходы к измерению теневой экономики.

Ключевые слова: теневая экономика, валовой внутренний продукт, система национальных счетов.

The problems of the statistical representation of the shadow economy's sizes in the system of national accounts are considered in the article. Also basic approaches to the valuation of the shadow economy are presented.

Keywords: shadow economy, gross domestic product, system of national accounts.

Проблема відображення тіньової економіки в даних офіційної статистики останніми роками знаходиться в центрі уваги світової статистичної науки. З одного боку, це викликано активізацією тіньової економіки, з іншого боку, навіть в країнах з налагодженою системою відображення діяльності та доходів економічних одиниць частина їх залишається за межами статистичного обліку. До основних причин слід віднести тіньовий характер економічних операцій та обмеження можливостей статистичного спостереження. Значні обсяги неврахованої економічної діяльності суттєво впливають на обсяг, структуру та узгодженість макроекономічних даних. Саме тому методологічні проблеми та проблеми методичного забезпечення оцінювання масштабів тіньової економіки та їх порівнянності з міжнародною системою національних рахунків набувають особливої актуальності в сучасних умовах розширеного відтворення. Основна мета побудови такої системи оцінювання – це розроблення заходів, спрямованих на зменшення тіньової діяльності.

Дослідженню проблем оцінки обсягів тіньової економіки присвячені роботи провідних вітчизняних науковців – Базилевича В.Д., Варналія З., Ковальчука Т., Мазур І., Мандибури В., Моторина Р., Турчинова О. Серед закордонних науковців слід відмітити праці Арваї Я., Блейдса Д., Бокун Н., Дадалко В., Дрексlera Л., Шнайдер Ф.

Метою статті є визначення основних напрямів та шляхів удосконалення відображення обсягів тіньової економіки у системі національних рахунків.

У країнах з перехідною економікою, у т.ч. в Україні, проблема статистичного відображення тіньової економіки сьогодні є особливо актуальною, оскільки при проведенні економічних реформ та впровадженні ринкових відносин масштаби цієї частини економіки зростають, що обумовлено такими факторами:

- розширення приватного сектору в результаті приватизації державних підприємств і поява нових приватних підприємств, у т.ч. великого числа малих підприємств, розвиток приватного підприємництва без створення юридичної особи, які особливо важко піддаються обліку;
- недосконалість правової бази регулювання економіки;
- занадто високий рівень оподаткування, який перебільшує фінансові можливості підприємств;
- зниження рівня життя населення;
- адаптація статистичного спостереження до нових умов економіки;
- необхідність проходження періода становлення контролюючих органів [1].

Але таке явище як тіньова економіка є характерним не тільки для країн з перехідною економікою. Значні розміри тіньової економіки в країнах світу почали викликати занепокоєння міжнародної економічної і політичної спільноти (рис. 1). Це пов'язане з тим, що, поперше, економічні та соціальні умови на макро- і мікрорівнях не можна точно і правильно оцінити, якщо значна частина основної економічної діяльності не відображена у офіційній статистиці.

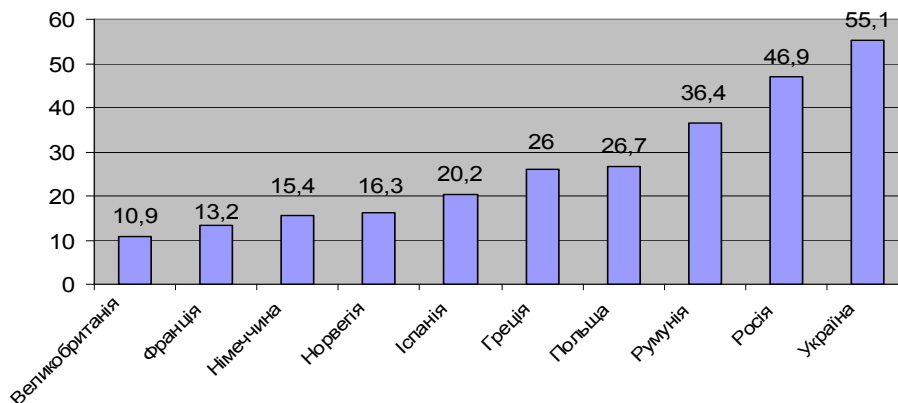

Рис.1. Частка тіньової економіки ВВП країн Європи у 2010 р., %

Не дивлячись на певні досягнення статистики в оцінюванні розмірів і масштабів тіньової економіки, методологічні засади та методичне та інформаційне забезпечення розрахунків обсягів діяльності у тіньовому секторі потребує суттєвого удосконалення. Так, серед основних недоліків слід виділити відсутність системного підходу при формуванні досліджуваної сфери економічної діяльності. Також, на нашу думку, більшу увагу слід приділити розробці інструментарію дослідження всіх сторін виробничого процесу в тій частині економіки, яка відноситься до її тіньової складової. Крім того, необхідно розширити статистику тіньової економіки, доповнивши її розділами, які б відображали перерозподільні процеси, пов'язані у першу чергу з тіньовою діяльністю (як в економічній, так і неекономічній сферах) [3].

До найбільших проблем в оцінках тіньової економіки, на які наштовхується українська статистична служба відносяться: по-перше, проблеми інформаційного забезпечення, пов'язані з відсутністю реєстрації окремих економічних одиниць, а також з викривленням або ненаданням даних зареєстрованих суб'єктів; по-друге, організаційні проблеми підготовки та проведення статистичного спостереження [2].

Саме тому для вирішення проблем реформування забезпечення оцінювання розмірів тіньової економіки у системі національних рахунків, необхідна система заходів, яка буде спрямована на:

1. Удосконалення інформаційної бази:

- розвиток реєстра підприємств;
- поетапна реалізація програми економічних переписів;
- виділення та вивчення характерних типів господарюючих суб'єктів;
- уточнення стратегії збору даних, враховуючи тип і розмір підприємства;
- підвищення рівня надання даних та їх достовірності;
- удосконалення дослідження домашніх господарств (бюджетів і робочої сили);
- проведення спеціальних вибіркового спостережень;
- формування інформаційної бази для використання непрямих методів кількісної оцінки тіньової економіки (наприклад, впровадження адміністративних реєстрів) [4].

2. Впровадження найбільш ефективних методів розрахунків. Найбільш ефективними методами розрахунків є:

а) Метод товарних потоків. Впровадження цього методу передбачує:

- розподіл випуску за товарними групами;
- розподіл експорту та імпорту за товарними групами;
- розподіл податків і субсидій на продукти, транспортних націнок за товарними групами;
- розподіл загального обсягу ресурсів між елементами використання.

б) Система натуральних і вартісних балансів сільськогосподарської продукції у господарствах населення, які забезпечують узгодження даних про ресурси та використання продукції.

в) Комбінування різноманітних методів розрахунку. Наприклад, було б доцільним поєднати дослідження

прихованої оплати праці по регіонах та вивчення структури розподілу великих покупок по регіонах для виявлення прихованих доходів.

г) Розширення альтернативних оцінок.

д) Використання математичних моделей з додаванням "італійського підходу" [4].

3. Виявлення пріоритетних напрямів розрахунків. Пріоритетними напрямами повинні стати:

- покращення поточної оцінки тіньової економіки та забезпечення повноти розрахунку ВВП та його основних компонентів;
- забезпечення аналізу тіньової економіки в секторальному розрізі;
- концентрація зусиль на оцінці неврахованої, але незабороненої законом діяльності;
- удосконалення методів оцінки неформального сектору економіки (значна частина тіньової економіки)
- необхідність у подальшому концентрації зусиль на перегляді динамічних рядів ВВП та його компонентів.

4. Підвищення аналітичних можливостей розрахунків: оцінювання тіньової економіки у розрізах тіньової економічної діяльності некорпоративних підприємств у секторі домашніх господарств, ринкових виробників, неринкових виробників, тіньової економічної діяльності юридичних осіб [4].

Розвиток статистики тіньової економіки пов'язаний з рішенням як організаційних статистичних проблем, так і проблем, які виходять за межі статистики. До перших відносяться гарантування конфіденційності даних та проведення роз'яснювальної роботи серед респондентів відносно напрямів використання інформації, а також перехід на міжнародні стандарти при обстеженні підприємств і домашніх господарств. До других – стабілізація економічного стану, вихід на траєкторію стабільного економічного зростання, удосконалення податкового законодавства та механізму його виконання. [

У зв'язку з тим, що у країнах з перехідною економікою неформальний сектор економіки відіграє значну роль у формуванні доходів та зменшенні рівня бідності населення, актуально в рамках міжнародних статистичних стандартів розвивати самостійну статистику неформального сектору та виробництва домашніх господарств для власного використання, що передбачає ширше використання у розрахунках балансового методу, удосконалення програми обстеження домашніх господарств та зайнятості населення.

1. Куссулакос Я., Саріогло В., Терещенко Г. Неофіційна економіка в Україні: вимірювання та оцінка впливу на доходи населення. Навчальний посібник – К. – 2010. – 136 с. 2. Мазур І. Детінізація економіки України: теорія та практика – Київ – 2006. – 239 с. 3. Огребя С.В. Статистичне оцінювання масштабів тіньової економіки України // Прикладна статистика: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. Вип. 6. – 2010. – с.353 – 359. 4. Рябушкин Б.Т. Чурилова Э.Ю. Методы оценки теневого и неформального секторов экономики – М. – 2002. – 143 с. 5. Соціально-економічне становище України за 2009 рік. – Повідомлення Державного комітету статистики України. 6. Schneider F. Shadow economies and corruption all over the world // Economics. – №9. – 2010. – с.23-30.